

f.Kr.) menade att känslor var ”kognitiva fenomen öppna mot förnuftet”. *Pathos* (passionier) är det vanligaste ordet för känslor och ligger nära dagens västerländska förståelse. Här handlar det inte om religiösa känslor, utan hur den kulturella eliten resonerade. Inget grekiskt ord har samma lexikala omfattning som det engelska ordet *remorse*. Grekiskans *metamelomai* betyder snarast ”ändra uppfattning”, medan *metanoia* kommer närmare ”moralisk kursändring”.

För Nya testamentets del gör Bash flera insiktsfulla djupstudier i ämnet ånger: Judas Iskariot, Petrus, den förlorade sonen, Paulus som varit förföljare samt vad det nu är han känner i 2 Kor. 7:8–16. Om så bara för den delen är boken läsvärd! Tiden från Nya testamentets fullbord till reformationen kallar författaren ”ångerns tid”. Moral relateras fortfarande huvudsakligen gudstillvänt.

I det sjätte kapitlet ges en såväl vid som djup genomgång av begreppet i samtida förståelse: hur det i dag uppfattas bland psykologer, antropologer, filosofer, etiker, naturvetare och jurister. Kapitel 7 och 8 behandlar hur känslor (*emotions*) respektive moralisk kunskap/medvetenhet (*moral knowledge*) förhåller sig till ånger/samvetsqual. Här relateras dessa begrepp till den samtida sekulära förståelsen.

I det nionde kapitlet beaktas ånger i relation till bestraffning: om uppvisad ånger över begånget brott bör leda till straffindring, om straff kan förorsaka ånger samt om och hur det går att bedöma äktheten i ånger.

I denna alltigenom gedigna bok belyser Bash slutligen i det tionde kapitlet de vunna insikterna om ånger utifrån ett kristet perspektiv. Evangeliets kärna är en kärleksfull Gud som tar initiativet visavi mänskligheten och inbjuder denna att söka försoning med Gud. Djup ånger (samvetsqual, ruelse) och sedan omvändelse är det nödvändiga grundläggningensarbetet och villkoret för fullödlig förlåtelse – ”det är blott en ringa överdrift att säga att det ’inte finns någon förlåtelse utan omvändelse’” (s. 224). Det är även ett passande gensvar när någon genom övergrepp

skadat gudsbilden i en annan människa, liksom för försummelsen att inte ha älskat medmänniskan som sig själv.

Bo Krister Ljungberg

TD, Knivsta

DOI: 10.51619/stk.v97i3.23461

Oloph Bexell. Teologiska fakulteten vid Uppsala universitet 1916–2000: Historiska studier. Uppsala: Uppsala universitet. 2021. 405 s.

Som doktorand kan det vara svårt att få syn på vattnet man simmar i. Man skolas in i en forskarkultur, men vet egentligen inte mycket om varför den ser ut som den gör eller vad som ligger bakom den. I Oloph Bexells teckning av teologiska fakulteten vid Uppsala universitet ges en noggrann genomgång, professor för professor och docent för docent, av fakultetens 1900-talshistoria. Läsaren får i sportreferatliknande redogörelser följa tillsättningar av professorer och förhandlingar om nya definitioner och benämningar för de olika forskningsområdena. Ur denna framställning av nämnda fakultets historia framkommer flera intressanta frågor, spänningar och förändringar som påverkat det gånga århundradet och som fortfarande påverkar teologiska studier och forskning i dag. Vattnet jag simmar i, även om just jag simmar i Lund, blir långsamt allt tydligare efterhand som jag läser.

Det är under den av Bexell behandlade tidsperioden som teologiska fakultetens relation till Svenska kyrkan luckras upp. Detta sker i flera steg. Bland annat upphör luthersk trosbekännelse och medlemskap i Svenska kyrkan att vara krav för anställning som professor. Så småningom kommer också professorernas roll i universitetsstädernas domkapitel att upphöra liksom prebendeinstitutionen, som inneburit att professorerna i teologi samtidigt innehaft en kyrkoherdetjänst i närheten och därifrån uppburit lön.

En parallell tråd som går genom boken är frågan om utbildning av blivande präster i Svenska kyrkan vid teologiska fakulteten. Sedan 1800-talet hade teologiska studier vid universitetet och en så kallad dimissionsexamen varit en förutsättning för prästexamen. Sedan tidigt 1900-tal ålåg det dessutom den teologiska fakulteten att anordna en praktisk övningskurs för blivande präster, den så kallade ”prakten”. Men efterhand som kopplingen till Svenska kyrkan avvecklades under det gångna århundradet blev det från universitetets sida alltmer främmande att ge en konfessionell yrkesutbildning. Så småningom delades därför prästutbildningen upp i en ”konfessionellt öppen” del vid teologiska fakulteten och en konfessionsbunden del anordnad av Svenska kyrkan.

Allt detta kan i sin tur kopplas till den större frågan om tro och vetande, vilket Bexell också gör då han visar hur den tro- och vetandedebatt som fördes efter Ingemar Hedenius (1908–1982) bok *Tro och vetande* (1949) kom att påverka fakultetens utveckling, inte minst inom dogmatikämnet. Av Bexells framställning framgår både att själva debatten i sig lyft fram ifrågasättanden och manat till ställningstaganden men också att Hedenius själv hade både vänner och före detta studenter bland professorerna vid teologiska fakulteten. Som exempel hade Axel Gyllenkrok (1910–2002) blivit licentiat i praktisk filosofi för Hedenius och drev enligt Bexell ett inskränkande av dogmatikämnet till ren idéhistoria. Beslutet att 1960 utnämna Gyllenkrok till professor i dogmatik med symbolik kom således att påverka både ämnets utformning och dess roll i utbildningen av blivande präster. När Anders Jeffner 1976 efterträdde Gyllenkrok på den professur som nu bytt namn till tros- och livsåskådningsvetenskap, kom han i stället att utveckla tanken att akademiska teologer kan arbeta i olika roller: en mer vetenskapligt utredande och en mer personligt förankrad och teologiskt konstruktiv. Den sistnämnda rollen såg Jeffner inte som vetenskaplig, men menade att vetenskapen kunde bidra till denna andra

roll. Det blev Jeffners ämnesteoretiska ståndpunkt som kom att få en stark ställning inom fakulteten och även Svenska kyrkan.

Det ovan nämnda exemplet med Gyllenkroks utnämning till professor är ett bland många där Bexell visar att tillsättningsärenden, inte sällan mycket jämna sådana, där en sökande med knapp marginal vunnit över en annan, fått avgörande konsekvenser för ett ämnes utveckling och riktning. Ett tidigare exempel som nämns är ”den Wetterska striden” där valet mellan Johannes Lindblom (1882–1974) och Gillis P:son Wetter (1887–1926) till professuren i exegetik kom att bli en symbol för valet mellan två vetenskapliga förhållningssätt. Lindblom ansågs stå för en mer traditionell och konservativ syn medan Wetter var en utpräglad religionshistoriker som betonade att det inte finns någon annan verklighet än den vetenskapligt bevisbara och att därmed kunde inte kristendomen bygga på någon uppenbarelse. Striden fick uppmärksamhet i media och i sista skedet valde ecklesiastikministern Olof Olsson (1872–1939) att 1923 utnämna Wetter, trots att Lindblom föreslagits av samtliga instanser. Så kan också ett vägval göras.

Bexells skildring väcker just en del spännande frågor om hur historia blir till. Vad är det som avgör en fakultets utveckling? Är det individer som driver och formar sina sammanhang eller är det sammanhangen som formar och påverkar individerna? Ofta pekar Bexell på hur avgörande valet av vissa individer varit för ett helt forskningsområde. Men det framkommer på andra ställen att också teologiprofessorer kan ändras över tid och ta intryck av omgivning och samhälle för att på så vis ändra den inslagna vägen. Frågan är hur annorlunda det hade sett ut i dag om Lindblom vunnit över Wetter och Bengt Hägglund (1920–2015) över Gyllenkrok?

För mig är det just de stora frågorna om hur en teologisk fakultet kan behålla sin vetenskapliga frihet och samtidigt bidra till utbildningen av präster som är bokens stora behållning, liksom frågorna om hur teologi bör bedrivas i en vetenskaplig och

konfessionsfri miljö, om hur det deskriptiva och det konstruktiva bäst kan samexistera. Men det är också intressant att läsa om en del kontroversiella personer och om detaljer som Bexell fångat upp och säkert kan just dessa delar vara av ännu större intresse att läsa för alla dem som studerat teologi vid Uppsala universitet någon gång sedan 1916. Det är en bok som innehåller många namn, men Bexell ger läsaren god hjälp att komma ihåg vilka personer som dykt upp tidigare och i vilket sammanhang.

I sin framställning nämner Bexell några viktiga punkter i fakultetens jämställdhetsarbete och redogör för vilka som är de första kvinnorna att disputerat inom de olika områdena och vid några tillfällen förklarar han varför en kvinna inte blir vald till professor. Men jag hade gärna sett att Bexell också ställt någon kritisk fråga om hur det kan komma sig att den teologiska fakulteten i Uppsala fortfarande sett så få kvinnliga professorer (inom en del områden inte en enda) trots att ett genomgripande jämställdhetsarbete igångsattes för snart femtio år sedan och trots att de kvinnliga studenterna blev ungefär lika många som de manliga redan 1987. Det är inte en marginell fråga i tecknandet av en fakultets vägval och förändringar.

Clara Nystrand
Doktorand, Lund

DOI: 10.51619/stk.v97i3.23462

MarieAnne Ekedahl (red.). *Livshjälp i en orolig tid: Själavård i forskning och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Libris. 2020. 375 s.

Att själavårdstexter åt det kvalificerade hållet publiceras på svenska är inte vanligt. Antologin *Livshjälp i en orolig tid* utgör ett undantag tillsammans med Gunilla Löf Edbergs och Jonas Ideströms ecklesiologiskt inriktade antologi *Att öppna ett slutet rum* (2018). Föreliggande text lockar till läsning både genom omslag och titel.

Boken tycks föranledd av att tre samfund blivit Equmeniakyrkan, där författarna, med några undantag, är utbildare eller församlingspastoralt engagerade. Med uppdrag från Equmeniakyrkan har texterna visionerats fram i ett nätverk som ömmar för själavårdens ”fortlevnad och utveckling” (s. 9). Ansatsen kan uppfattas som programmatisk för sammanhanget även om läsekretsen förmodas vara bredare. Redaktör MarieAnne Ekedahl förklarar idén som ”ett bidrag till att bygga strukturer av ordning och samarbete, strukturer som skyddar det viktiga i livet och på så sätt bidrar till livshjälp” (s. 13). Tanken förs till att bringa ordning i oreda och brist på struktur bland disparata själavårdsförståelser och väcker frågan hur Equmeniakyrkan ska orientera sig för framtiden. Som läsare blir jag både nyfiken och undrande vari det programmatiska kan bestå, i vilken riktning och till vilken själavårdssyn texterna leder kyrkan eller den enskilde läsaren.

De 375 sidorna är fördelade på fyra logiska avdelningar: teoretiska perspektiv, nutida utmaningar, själavård och andlig vägledning samt historiska perspektiv.

I den första delen bjuds på tre religionspsykologiska texter. De två första bidrar med vidareutvecklat material från författarnas tidigare texter om copingteori respektive existentiell folkhälsa. Ekedahl guidar genom kulturförändringsteorier och stresshantlings- och identitetsstödande strategier i avsikt att stödja individer i församlingskontext. Cecilia Melder söker ett helhetsgrepp utifrån existentiell hälsa/folkhälsa och argumenterar för att en ”andligvård [...] är att stödja människor att må så bra som möjligt utifrån sina egna förutsättningar” (s. 109). Resonemanget mynnar ut i determinanter för existentiell hälsa och utmanar kyrkan att bli ”folkhälsoaktör” (s. 126). Hans Nilsson tar upp kriser och utmaningar i livet med avstamp i existentiell filosofi och psykologi. Han menar att människor är menings sökande och att det tar sig uttryck i deras berättelser, vilka tolkas, prövas och vävs samman i mötet mellan stora och små narrativ där